

també sovint en castellà antic: «veis cuán to de la villa está yerma», en la *Cuarta Crónica Gral.*; «temo yo que todas las çibdades fallaremos yermas e desanparadas, de guisa que non fallaremos dó nos acoger» en el *Libro del Consejo* de Maestre Pedro (S. XIV, ed. Ag. Rey, 62.59), i cf. nota a la meua ed. del *Buen Amor*, 1524a.

Tanmateix en romànic aviat predominà molt la noció de 'no conreat' o 'incaaç de cultiu'; amb una forta translació de sentit: «llur crit, tregip, llambordes y bigues que bronzexen / a Alcides esperonen, que fuig per l'erm fangós; / quan a sos peus restobles, selves y monts fallexen, / com tallamar devora les ones, coratjós», *Atl.*, 172.

La pronúncia més o menys predominant en tots els dialectes és amb *é* tancada. La posició, però, davant el grup vibrant+labial era sui-gèneris, i això fa que en alguns rodals i comarques es trobi amb *è* oberta. En cat. or. si bé la tancada prepondera molt, hi ha l'oberta, a claps: a Barcelona les he sentides totes dues, i la *è* oberta potser és la més pròpia d'allà (tinguem present que en tals casos la mateixa naturalesa rural d'aquesta noció es presta a introduir pronúncies comarcales): recordo que en el meu ús personal i familiar deïem *èrm* en la meua infància. També en rodals del Pirineu ripollès: *èrm* Setcases, 1936, i així ho observo (com a subst. i com a adj.), en tots els meus informants de Vilallonga de Ter (entorn de 1970). De tota manera la *é* té molta més extensió, començant ja per les maresmes del Prat de Llobregat (1932); i així segueix cap a Muntanya: a Vidrà (1953), *èrm* adj., en l'Alt Lluçanès (*Camp dolç èrms* a Lluçà-Sta. Eulàlia, 1964), i tirant cap a l'Empordà *olz èrms* a Vilafreser (1958), «tot allò és *èrm*» a Boadella (1939).

En cat. occ. les notícies concretes són de *é*: Segre mitjà («*èrm* dels Frares» a Oliana, 1957); un *èrm* a totes les branques de Cardós i Vall Ferrera (1932-4), «un tros d'*èrm* a la Vall d'Àneu (Isavarre, 1958), així com en el Bosia i Pont de Suert. La fonètica sintàctica fa que s'hi pugui preposar una -y- (que no hem de mirar com un fet de diftongació romànica): «Les Ruires són prats i terme *yèrm*» anoto a Vilamur damunt Sort (cf. infra el benasq. *yermar*).⁴ En domini occ. també predomina, doncs, la pron. *èrm*, però allí també amb alguns claps de *è* oberta. En el Maestrat ha circulat una variant amb anaptixi: *es prezèrem*s, partida de camp, vora el poble, a Canet lo Roig, sens dubte alteració d'*Els Prats Èr(e)ms* (1961), però el derivat *desermar* oït allí mateix acabaria de treure'ns del cap, si ens hagués vingut, la sospita d'un mossarabisme (amb *ε* posttònica conservada).

A Cerdanya ha pres peu una forma aglutinada (que recorda el cas de *nalt* per *alt*). Es partí d'una frase freqüent com «ho van deixar tot en *erm*», amb *en* preposició, però després això quedà soldat, i així vaig anotar la substantivació «hi ha un bocí de *nèrm*» a Enveig, «un camp *nèrm*» i «totes aquelles terres són *nèrm*» a Portè; i a Ro (1959), més plenament, «és un cam(p) *anèrm*».

A l'Alt Aragó *el yermo*, oposant-se a les parts bos-

coses del terme, ha pres el sentit de 'l'aglevat', la part de la muntanya que ja és per damunt de les bosquíries. Així ja *el yermo* a Benasc, però alhora allà significa l'aglevat, per oposició a la superfície pedregosa (em recomanaven «no assentar-se en el *yermo*, que és humit, sinó en unes pedres», 1965); igual a la resta de la vall (a Lliri, 1965). I igualment a Bielsa i a tot l'Alt Cinca («pastura montañesa que tiene gléba»: un *yermo*, p. ex. o *yermo de Cercenata* a Escuaín, 1965).

El grec *ἔρημος* va ser popularitzat en la baixa època llatina pels escriptors eclesiàstics, especialment en l'acc. de 'lloc ocupat només per ermitans'; per això va passar al romànic amb l'accentuació grega, i no amb la del ll. *erēmus*. I en aquella forma fou heretat per totes les llengües romàniques d'Occident. Cf. DCEC (YERMO).

DERIV.: En la seva funció substantiva li fan forta concurrència els derivats *ermot*, *ermàs*, *ermal*. *Ermot* [mitjan S. XIX, i sobretot català oriental]: «corrents, corrents, passant *ermotts* y selves, / me trop a un pla, adormideta caich», MilàF (*Esperansa*, v. 13, ed. Gili, p. 320). *Ermàs* com a substantiu és propi sobretot de més al Nord, cap als Pirineus orientals: un *ermàs*; mentre que a Mallorca té, ultra aquest valor, el valor adjectiu «estat de la rota durant el primer any» (Llucmajor, *BDLC* XIV, 204, i cf. *AlcM*). *Ermal* és propi de l'Alt Pallars i Andorra: «bordes, prats y *ermals* de Besan» a la Vall Ferrera, en un doc. de l'any 1600, que llegeixo en el Capbreu de Castellarnau (p. 38); allí també *Armal* o *Armals* com a topònim. Amb aquest valor es degué usar també un derivat en -ARIUM, del qual han quedat molts rastres en la toponímia: *Coma dels Ermaris* (que hom sol escriure *Armaris*) entre Prats de Molló i Pla-Guillem; *Ar mēros*, vastos vessants cap dalt d'Arròs i de Vilac, a la Vall d'Aran. +*Ermerissa* 'terres desertes': «in ipso pertransibunt omnes bestie silve, ço és, nosaltres: e apelle'ns 'bèsties de la hermeriça», StVicentF (*Sermos* II, 183.11).

Ermar tr. i també intr. (Lab. 1839, com a antiq.): «no era terra dolenta però ho van deixar *ermà*», Peralada (958); i així al llarg del Pirineu fins a Ribagorça: Benasc *yermà* «poner un terreno en condicions de produir heno, cosa que també hace la naturaleza espontáneamente en païses en que, como éste, las circunstancias son favorables: p. ex. *tinrem que yermà una feixa de les Matoses*» (Ferraz, 108), on retrobem el matís que ja hem observat abans en el primitiu *yermo*. Però l'àrea del mot ens la mostra la toponímia estesa tot al llarg del nostre Pirineu, en les nombroses *Coma Ermada* (p. ex. la d'entre Mogrony i la Vall del Rigard); *Clot-ermat* a Castellnou de Bassella, que sovint corrompen en *Catermat* (1957).

Desermar 'eixermar, arrancar una artiga, estrapar', que sento en molts llocs, particularment en el Migjorn continental: a la Granja d'Escarp (1935), en el Maestrat («això ho rasquem per *dezermà* la maléa», Canet lo Roig, 1961); *desermar* i també *desermir* el Migjorn valencià (EValor, c. 1950).

Eixermar 'artigar, rompre', format semblantment